

Dr. Kovács Zoltán

Történelemlecke

az RWCT – kritikai gondolkodás – oktatási stratégiája alapján¹

*A tanulmányok és általában a valóság és a szépség utáni törekvés
egy olyan terület, amelyen egy életen keresztül gyerekek maradhatunk.*
(A. Einstein)

A kritikai gondolkodás fogalma

A XX. század végén a gondolkodási képességek fejlesztése számos oktatási reform központi témája lett, és ezeken belül a kritikai gondolkodás kiemelkedő szerepet kapott. Kritikai gondolkodásra a nagy tömegű információ értelmezéséhez, értékeléséhez, szelektálásához van szükség. A kritikai gondolkodás döntéshozatali képesség (Molnár László 2002).

Egyes kutatók a kritikai gondolkodást önálló és komplex kognitív képességnek tekintik, mások csak különböző eszközök együttesének, amelyek aktiválják kognitív képességeinket. Az alábbiakban ízelítőt adunk a kritikai gondolkodás definícióiból (Jákó 2004):

A kritikai gondolkodás kritikán alapuló helyes állítások meghozatalának folyamata (Ennis). A kritikai gondolkodás olyan ésszerű és elmélyedő folyamat, amelyben arról döntünk, mit higgyünk és mit tegyünk (Norris, Ennis).

A kritikai gondolkodás tervszerű, önirányított döntés, mely magába foglalja az interpretációt, az analízist, az értékelést és a következtetést, illetve módszertani és kontextusbeli szempontokat is (Christ).

A kritikai gondolkodás az önirányított és célirányos ítéletalkotás folyamata (Facione).

A kritikai gondolkodás olyan kifinomult és fejlett gondolkodás, amely következetes a sémák gyakorlati alkalmazásában, ragaszkodik a bizonyítékokhoz és a következtetések szigorú szabályaihoz. Racionálisan számba veszi, mit tudunk, mit nem. Elkötelezett az összes nézőpont egyenértékű bemutatása mellett, kizárja az egyoldalú, szubjektív megközelítést. Képesség, hogy nyitottan tekintsük és megértsük a problémát, tények elemzésével és hipotézisek felállításával meg is oldjuk azt (Paul).

Csak ez a reflexív gondolkodás őrizhet meg attól, hogy pusztán a szokásainknak, és ösztöneinknek, impulzusainknak engedve cselekedjünk (Davson).

Rendelkezünk azzal a képességgel, hogy felkutassuk meggyőződéseink, hiedelmeink alapját és a fő információkat, amelyek fenntartják ezeket, és hogy meggyőződéseinknek mik a következményei (Dewey).

A kritikus gondolkodás [...] az a mód, ahogyan valamiről gondolkodni kell. Megtanulni kritikusan gondolkodni annyit tesz, mint:

1. megtanulni, hogyan kell kérdéseket feltenni, és hogy milyen kérdéseket kell feltenni,
2. megtanulni, hogy hogyan kell érvelni, mikor és milyen módszerrel. [...]

A gyermek csak annyit tud kritikusan és ésszerűen gondolkodni, amennyire képes élményeket alaposan megvizsgálni, ismereteket és ötleteket megítélni, érveket mérlegelni, mielőtt döntésre jut (Robert Fisher 2002).

A kritikai gondolkodás részei a mentális jártasságok, készségek, valamint az affektív diszpozíciók. A legfontosabbak a kognitív jártasságok, amelyek a kritikai gondolkodás központi magját képezik, mint amilyenek az interpretálás (értelmezés), az analízis, értékelés, következtetés, magyarázat és önszabályozás (Facione).

A kritikai gondolkodás az a képesség, hogy a saját gondolkodásunkról gondolkozzunk olyan módon, hogy felismerjük az erősségeit, a gyengeségeit, a lehetséges eredményeit és annak javított formáit, abból a célból, hogy gondolkodásunk alapvető elemeit – a javaslatot, kérdést, információt, feltevést, értelmezést, fogalmakat, következtetést, nézőpontot – azonosítsuk és értékeljük (K-12-es kézikönyv).

A kritikai gondolkodás intellektuálisan fegyelmezett folyamata az aktív és jártasságszerű fogalomalkotásnak, alkalmazásnak, analízisnek, szintézisnek, a kapott információ, vagy a megfigyelés, kísérlet, reflektálás, érvelés vagy kommunikáció által generált információ kiértékelésének, ami iránymutatásként jelenik meg a meggyőzésekben és a tevékenységekben (Scriven és Paul).

¹ A Bolyai Nyári Akadémia – 2005 történelem szekcióján (Szováta) elhangzott előadás szerkesztett változata.

A kritikai gondolkodás szerkezete (Paul)

A kritikai gondolkodás a következő kognitív (legbenső) képességekkel kapcsolatos „gondolati eszköz”:

Értelmezés (interpretáció): kategorizálás, mondatok dekódolása, jelentés tisztázása.

Elemzés (analízis): ötletek alapos feltérképezése, argumentumok (érvek, bizonyítékok) azonosítása, elemzése.

Értékelés: célok meghatározása, argumentumok (érvek, bizonyítékok) becslése.

Következtetés: bizonyítékok elemző „megkérdőjelezése”, lehetséges következtetések, alternatívák, következtetés levonása.

Magyarázat: eredmények megállapítása, eljárások indoklása, argumentumok (érvek, bizonyítékok) bemutatása.

Önszabályozás: alapos önvizsgálat, önkorrekció.

Gondolkodási jegyek (Facione, Giancarlo): nyíltság, alaposság, érettség, maga-biztosság, szisztematikusság, igazságkeresés.

A kritikai gondolkodás egyszerre aktív és interaktív folyamat, mely vissza-csatolási körrel rendelkezik.

Ennis taxonómia-rendszerében az összetevők – érvek vizsgálata, források valóságának vizsgálata, következtetések megítélése, definíciók tisztázása, hipotézisek azonosítása, helyes cselekvés (döntés) meghozatala – fontos szerepet játszanak a kritikai gondolkodás jellemzésében.

A konstruktivista pedagógia alapjai (Dewey, Piaget, Wygotski)

A konstruktivista pedagógia szerint a tudás keletkezése nem objektív folyamat, hanem egy konstrukció eredménye. Az emberi elme nem passzív befogadója az új tudásnak, hanem azt aktívan „manipulálja”, megkonstruálja (Tóth Zoltán 2003).

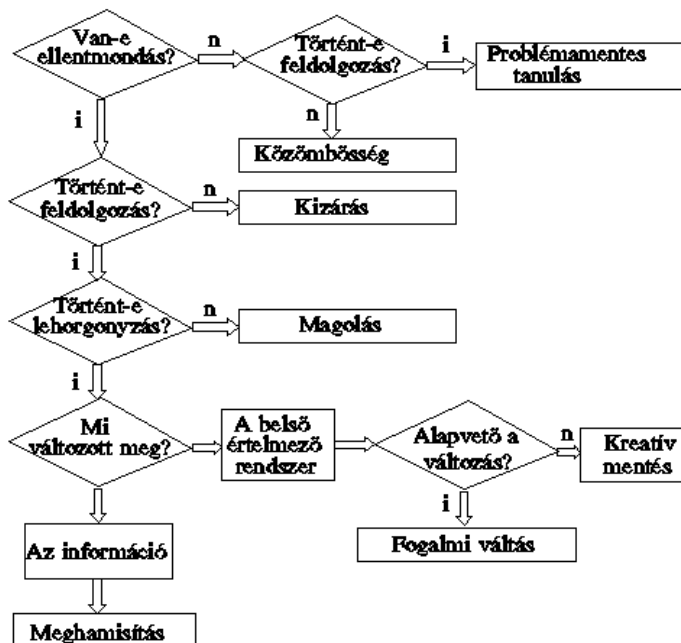
Nem beszélhetünk a tudás igaz vagy hamis voltáról, csak kisebb vagy nagyobb mértékű *adaptivitás*ról. A tudásnak be kell bizonyítania saját életrealitását, alkalmasnak kell bizonyulnia a jelenségek magyarázatára, előrejelzésére, és a cselekvés irányítására.

Belső értelmező rendszer. A tapasztalat nem a külső világ objektív le-nyomata, tükörképe, hanem a megismerő által aktívan manipulált, a belső értelmező rendszer révén értelmessé gyúrt rendszer. A tanulás, a tudás kialakítása szempontjából döntő jelentőségű, a már meglévő világkép, a már bennünk kialakult belső értelmező rendszer, a megelőző tudás.

Deduktív tanulás. Mivel az új ismeretet ez a belső értelmező rendszer konstruálja meg, ezért a megismerés logikája alapvetően mindig deduktív, az előzetes ismeretek által irányított folyamat.

Fogalmi váltás. A konstruktivista pedagógia szerint tehát a tanulás kimenetele attól függ, hogy miként tudja a tanuló illeszteni az új ismeretet a már meglévő kognitív értelmező rendszerébe, az előzetes ismeretekhez. Ennek megfelelően beszélhetünk közömbösségről, problémamentes tanulásról, kizárásról, magolásról, meghamisításról, kreatív mentésről és fogalmi váltásról.

A tanulás blokkdiagramja a konstruktivista pedagógia szerint (Tóth Zoltán 2003)

Az új információval kapcsolatban a belső értelmező rendszer megvizsgálja, hogy van-e a már meglévő tudáshoz viszonyítva ellentmondás? Ha nincs, *asszimiláció* játszódik le, ha van, bekövetkezhet az *akkomodáció* (Piaget). A konstruktivizmus ezt a képet részletesebbé teszi. Az ellentmondáson kívül még vizsgálja, hogy van-e *feldolgozás* (vagy inkább érdektelenség, valamilyen külső hatás, bizalomhiány lép fel a tanulással kapcsolatban stb.), illetve *lehorgonyzás* (azaz sikerül-e az új ismeretet hozzákapcsolni a meglévő kognitív struktúrákhoz)? A mellékelt diagram a tudás konstruktivista felfogás szerinti, az előbbi kritériumok mentén megvalósuló folyamatait ábrázolja (Nahalka 2002).

Az iskolai tanulás célja. Az iskolai tanulás célja a fogalmi váltás létrehozása. Ez nem azt jelenti, hogy egy új, a réginél jobban használható (adaptívabb) fogalom lecseréli a régi fogalmat, hanem a régi és az új fogalom sajátos együttélése jön létre, és a szituációtól függően hol az egyiket, hol a másikat használjuk.

Az RWCT elnevezésű program

Az olvasás és írás a kritikai gondolkodás fejlesztése érdekében a Reading and Writing for Critical Thinking (a továbbiakban RWCT) elnevezésű programot az Amerikai Egyesült Államok néhány egyetemi oktatója kezdeményezte a múlt század kilencvenes éveiben (Steel et al. 1998). Az RWCT oktatási stratégiája a konstruktivista tanuláselméletre támaszkodik, és hármass tagolású keretben (ráhangolás, jelentés megteremtése, reflektálás – RJR-keret) valósul meg. A stratégiát a szerző az egyetemi oktatásban is sikerrel alkalmazza. E stratégia néhány eljárását/módszerét mutatjuk be, majd ezt követően egy történelemleckének e stratégia szerinti feldolgozását ismertetjük.

Az RJR oktatási keret

- Ráhangolás – az előismeretek felidézése, előkészítése.
- Jelentés megteremtése – aktív tanulási folyamat.
- Reflektálás – a tanulás elmélyítése, alkalmazása.

Az olvasás és írás a kritikai gondolkodás fejlesztése érdekében (RWCT) módszerei *aktív módon* alakítják ki nemcsak a tanulók tárgyi tudását, de számos kognitív képességet is a Bloom-féle taxonómia legfelsőbb szintjein. A módszer a *kooperatív csoportmunkát* részesíti előnyben, lehetőséget teremt *érvek* megfogalmazására, megvédésére, egymás és saját magunk meggyőzésére. Erősen motiválja a tanulást, megváltoztatja mind a tanár–diák, mind pedig a diák–diák viszonyt. Például, a szabad gondolatnyilvánítás biztosítása érdekében a tanár megszűnik szakmai autoritásnak mutatkozni. Mindezeket az értékeket e stratégia természetesen csak kiváló oktatók közreműködésével képes felmutatni.

Az RWCT stratégiája leginkább az interdiszciplináris témák oktatásának kedvez, de számos hagyományos téma is sikerrel feldolgozható vele. Az óra témájának kiválasztásakor mérlegelni kell, hogy az miért értékes, hogyan illeszkedik a tanulók előismereteihez, és hogy az egyáltalán tanítható-e? Aztán meg kell fontolni, hogy a téma megtanítása során milyen sajátos tudást adunk át, és hogy az adott tudást a tanulók mire tudják majd felhasználni. Konkrétan számba kell venni az új ismeretek megtanításához szükséges előismereteket és készségeket, hogy az óra sikeres legyen. Gondoskodnunk kell az értékelésmód kiválasztásáról, vagyis hogyan értesülünk az elsajátított tudás mértékéről. Szem előtt tartjuk a szükséges segédanyagokat és az idő-beosztást, és nem feledkezhetünk meg a csoportkialakítás módjáról sem.

Az RWCT jellegzetes keretében – a ráhangolás, a jelentés megteremtése és a reflektálás mozzanatainak megfelelően – megtervezett lecke a ráhangolást megvalósító ún. *jégtörő mozzanattal* kezdődik. A *ráhangolás* mozzanatában a diákoknak előismereteik felidézése kapcsán a téma iránti érdeklődésüket keltjük fel. A *jelentés megteremtése* alatt a téma aktív feldolgozását, az ismeretek ellenőrzését értjük. Ebben a szakaszban alakulnak ki tulajdonképpen az új ismeretek. A *reflektálás* mozzanata a tanultak hasznosítását, a továbbtanulás biztosítását, a fennmaradó kérdések megválaszolását jelenti. Fel kell mérnünk még, hogy az óra végére milyen következtetésekhez kell eljutnunk, illetve hogy a problémákat milyen szinten oldhatjuk meg. A lecke a tanulási folyamat, valamint események és a megélt tanulási élmények felidézésével, tudatosításával zárul (metakognitív tanulás). Az óra után (kiterjesztés) el kell gondolkoznunk még, hogy milyen irányba vezethet az óra, és hogy mit tegyen a diák az óra befejezése után.

Kulcsszavakban összefoglalhatjuk az RWCT stratégia jellegzetességeit: Konstruktivista pedagógia, Kooperatív csoportmunka, Pozitív gondolkodás, Aktív meghallgatás – érvelés, Kreativitás, Metakognitív tanulás, Az

aktív részvétel bizto-sítása, Jégtörő (pozitív élmény, szociális kapcsolatok), A megalázó-elmarasztaló értékelés hiánya, A tanári autoritás háttérbe szorulása, Önszerveződő csoportok, Humor, Visszajelzés.

A visszajelzést a tanárnak a *kilépőcédulák* jelenthetik. Ezek tartalma:

1. A legérdekesebb tanult dolog;
2. Egy kérdés megfogalmazása;
3. Egy vélemény, javaslat (pl. témára), egy benyomás.

Végezetül megemlítünk néhány módszert és eljárást, amelyet leggyakrabban vesz igénybe ez az oktatási stratégia: Ötlebörze, Fürtábra, TTM-táblázat, Kulcsszavak, G-P-M (gondolkodás, pármunka, megbeszélés), Előrevetített olvasás, Jóslás-táblázat, Kétszattú napló, Mozaik (jigsaw), Beszúrás, Grafikai szervezők, T-táblázat, Fogalomtáblázat, Esszé, Szabadírás, Sarkok, Értékvonal, Poszterkészítés, Kiállítási körséta, Kockázás, Venn-diagram, RAFT, Mind-map, Ötsoros, Szemantikai jegyek, Reciprok tanulás, Utolsó szó joga, Írói alkotóműhely, Akvárium, SWOT, Interjú, Interpretációs kérdés, „Horoszkóp”, Gyémánt

A jégtörőknek számos változata lehetséges. Néhány példa: Egymás be-mutatása, Kincskeresés, Három fontos dátum, Értékelhagyás, Kérdések, Mértani alakzatok, „Majomgondozás”, Élménybeszámoló, Magunk ismerete, „Fateszt”, Jó tulajdonságok, Köszönő-cédulák, Állat-prioritások, Állatok tulajdonságai, „Grafo-lógia”, Megfigyelőképesség stb.

A bemutató óra felépítése (RWCT műhelyfoglalkozás)

Téma: Rudolf főherceg és Vetsera Mária tragédiája

1. *A műhelyfoglalkozás menetének ismertetése.*
2. *Névcédulák kitűzése* (logo-megválasztással).
3. *Csoportok kialakítása.*

Maga a jégtörő-játék is alkalmat adhat a csoportok kialakítására, például, akik ugyan-azokat a tulajdonságokat írták, akiknek a legfontosabb eseménye ugyanabban az időszakban volt, akiknek ugyanazok az értékei, vagy ugyanazt az értéket tartották meg legvégül, akik hasonlóan jellemezték magukat stb. De a csoportokat aszerint is ki lehet alakítani, hogy milyen hónapban (égövi jegyben), évszakban, a hét mely napján születtek. Vagy választhatnak színes korongot, ábrát, zeneszerzőt stb. Esetleg négy-öt különböző színű, mintájú, rajzú papírlapot osztunk ki, amire a kért feladatokat írják, a csoportok az azonos színű, mintájú, rajzú papírral rendelkezőkből alakulhatnak ki. Minden tevékenység előtt alkossunk újabb csoportokat. Így a tevékenységek során mindenki mindenkivel kommunikálhat. A jégtörő-játék kiválasztása és a csoport kialakításának szempontjai legyenek összhangban a sorra kerülő témával.

4. *Jégtörő: Mértani alakzatok.* Humoros „önismereti” játék. Egy negyed füzetlapra egymás alá rajzolnak négy mértani ábrát: kört, négyzetet, keresztet (plusz jelet), lépcsőfok alakú tört vonalat. Írjanak mindegyik mellé egy odaillő jelzőt. Ezután közöljük, mire vonatkozik a jelző: [O] kör = amilyenek látjuk magunkat, [□] négyzet = amilyenek látnak mások minket, [+] kereszt = amilyenek vagyunk valójában, [⌋] lépcsővonal = amilyen a lelki diszpozíciónk/az érzelmi életünk.

5. *Ráhangelés:*

Tudom – tudni akarom – megtanultam (TTM-táblázat). Mit tudunk, mit szeretnénk tudni Rudolf főherceg és Vetsera Mária tragédiájáról? Brainstorming (ötletbörze) segítségével kitöltjük a táblázat első két oszlopát.

Tudom	Tudni akarom	Információforrás	Megtanultam

6. *A jelentés megteremtése:*

Kiosztjuk a négy tagú, ún. *tanulócsoporthoz* az olvasmányokat, amit egyénileg a *beszúrás* módszerével elolvasnak. Ez abból áll, hogy a szöveg olvasásakor a szövegbe négyféle szemantikai jegyet helyeznek el (✓ jelet, ha ugyanúgy tudta, – jelet, ha másképpen, + jelet, ha új ismeret, és ? ha nem világos). Az információkat beírják a TTM-táblázat megfelelő oszlopába. Utána az azonos olvasmányrészlettel rendelkezők négy *szakértői* csoportba gyűlnek össze, amelyben megtervezik az illető részletnek a tanítási stratégiáját. Utána visszamennek a tanulói csoportjaikba, ahol mindenki sorra megtanítja társainak az anyagot (Mozaik-módszer).

7. *Reflektálás:*

Dolgozzunk ki lehetséges változatokat a lejátszódott eseményekre! Osszuk meg csoporttársainkkal is gondolatainkat, majd minden csoportból valaki foglalja össze az írások lényegét (*gondolkodás, pármunka, megbeszélés*). Végül megbeszélhetik a segéd-anyagban megadott információkat Rudolf főherceg halála körüli találgatásokkal kapcsolatban.

Interpretálható kérdés: El lehetne fogadtatni (valamilyen szinten) az ún. családi háromszög „intézményét”? (Tanulókkal e helyett a kérdés helyett olyan kérdést tehetünk fel, mint például: Egy társadalmi szerepet vállaló egyén – politikus, pap – képes-e egyeztetni a közösségi életben rá háruló feladatokat, személyes érdekeivel?) Vitát szervezünk a *sarkok* módszerével: a terem két sarkába gyűlnek a kérdésre igennel, illetve a nemmel válaszolók. A határozatlanok a helyükön maradnak. Érvekkel próbálnak embereket toborozni maguknak, illetve maguk is megváltoztathatják a véleményüket.

8. *A tanulási folyamat áttekintése* (metakogníció).

9. *Kilépőcédulák* megírása.

Záró gondolatok

Olykor a történelmet meg lehet közelíteni híres személyiségek, rejtélyes, tisztázatlan történetek felől is. Akit egy kicsit érdekel a történelem, érdeklődéssel olvassa híres és hírhedt történelmi személyiségek életrajzát, és előszeretettel nézi a róluk készült filmeket. Különösen izgalmas lehet az uralkodóházak tagjainak, a királyok, hercegek, történelmi nagyvezérek sorsa, vagy a történelmi rejtélyek. Kiváltképpen érdekes lehet, hogyan tudták egyeztetni az általuk vezetett ország irányításában rájuk háruló gondokat személyes mindennapjaikkal. Hogyan éltek meg nagy emberként a vereségeket, és miként viselkedtek, amikor magánemberként vallottak kudarcot.

A már felkeltett érdeklődés birtokában a témát játszva, aktív módszerekkel izgalmasan és élményszerűen körül lehet járni, miközben fel lehet építeni az események politikai, gazdasági és társadalmi környezetét, feltételeit. Ugyanakkor meg lehet csillantani a történelmi események valószínűségi jellegét is, mindazonáltal egységes képbe konstruálva az eseményeket. Jelen írásunkban egy ilyen oktatási lehetőségre kívántunk konkrét példát bemutatni. Hogy mennyire sikerült szándékunkat megvalósítani, álljon itt egy válogatás a szavatai továbbképzőn részt vett történelem-tanárok kilépőcéduláinak tartalmából:

- Játékos tanítási módszer, amelyben mindenki aktívan részt vett. Jól éreztem magam, annak ellenére, hogy reggel többen is azt sulykolták belénk, hogy unalmas lesz és nem érdemes részt venni a délelőtti foglalkozáson. Kelle-mesen csalódtam.
- Gyakorlati kérdéseket ismertem meg, eddig túl sok volt az elmélet. Nagyon tetszett, és nem éreztem, hogy így eltelt az idő.
- Hangulatos, játékos módszerrel sok mindent tanultam.
- Nem csak a továbbképzők alkalmával kellene „belekóstolnunk” az ilyenfajta tanításba.
- Miért nem könnyítik a történelemoktatást (túl sok a tananyag, kevés az óraszám)?
- Szeretném, ha még sok más típusú játékot, munkamódszert tanulhatnánk!

Segédanyagok

Rudolf főherceg halála

116 évvel ezelőtt, 1889. január 30-án, Mayerlingben öngyilkos lett Rudolf főherceg, a Habsburg birodalom várományosa, Ferenc József egyetlen fia, a trón-örökös. Vajon mi volt az oka, hogy egy 31 éves fiatalember ilyen szörnyű tettet kövessen el? Sokakat foglalkoztatott ez a kérdés, és foglalkoztat még ma is.

Az okokat, a válaszokat elsősorban Rudolf gyermekkorában, neveltetésében, gondolkodásmódjában, társadalmi helyzetében kereshetjük. A trónörökös 1858. augusztus 21-én született, s a Rudolf Ferenc Károly József nevet kapta, főhercegi rangja mellé. A fiatal édesapa, az alig 28 éves Ferenc József végtelenül boldog volt, hiszen 1793 óta nem született egészséges fiúgyermek a Habsburg családban. A kis trónörökös nemcsak a trón várományosa, hanem a birodalom jövőjének és a Habsburg uralom folytonosságának biztosítója is volt.

1. szövegrész: Rudolf gyermekora

Rudolf gyermekkorából hiányzott a szeretetteljes családi légkör. Édesanyja, Erzsébet nagyon fiatalon került a bécsi udvarba és nem tudott megbirkózni császárnéi szerepével és az ezzel járó kötelezettségeivel. Sem az anyósa, sem a férje nem állt mellette, hogy megfelelő támaszt nyújtva megkönnyítsék a beilleszkedését. Erzsébet aranyalkítkába zárt rab madárnak érezte magát és súlyos lelki válsággal küzdött. Gyermeknei nevelését a főhercegasszony, Zsófia sajátította ki, mondván, hogy Sissy még maga is gyermek. Az anyósával szembeni harcban

alulmaradt. Erzsébet a problémák elől menekülve utazásaiban talált vigasztalást. Így fia csak ritkán találkozott vele, és a biztonságot nyújtó anyai szeretet nélkül kellett felnőnie.

Édesapja pedig zárkózott természete miatt és a birodalom irányításával kapcsolatos teendői következtében nem tudott bizalmas viszonyt kialakítani a fiával. Rudolf élénk szellemű és kielégíthetetlen tudásszomjjal rendelkező ifjú volt, aki a liberális eszmék iránt fogékonnyá vált, ez viszont ellenkezett apja konzervatív gondolkodásával és elveivel, így a későbbiek során komoly konfliktusok forrásává vált közöttük.

2. szövegrész: **Rudolf házassága**

Louise Coburg (Rudolf sógornője) így írta le: „Több volt, mint szép, egyenesen csábító volt. Középtermetű és nagyon arányos, és bár törekenynek látszott, mégis erős volt. [...] Tompa fényű arca érzelmes volt... zavarba ejtően nyílt, tiszta és finom lelkű volt. Mosolya talán még ezeknél is nagyobb hatással volt az emberekre.” A nők körében rendkívül sikeressé vált.

Rudolf 1881-ben nősült meg. Választása a belga királyi pár leányára, Stefániára esett, ezzel a döntésével a főherceg mindenkit meglepett. Édesanyja, Erzsébet így nyilatkozott leendő menyéről: „A trónörökös nem látszott nagyon boldognak, menyasszonya igen előnytelen benyomást tett... Sárga haja csak a feje tetején kezdődött. Olyan volt, mint egy albínó, kicsi, rossz pillantású, vörös szemekkel.” A negatív fogadtatás ellenére a házasság első négy éve harmonikus és boldog volt. Rudolf életébe az állandóság és a nyugalom költözött, egy társra talált, aki csak órá figyelt.

Az idillt azonban fokozatosan felváltotta az ellenségeskedés. Stefánia nem tudott azonosulni férje haladó nézeteivel, mélységesen konzervatív gondolkodásmódja miatt, ráadásul szűklátókörűsége éles ellentétben állt Rudolf érdeklődő és alkotó szellemével. A trónörökösnek tehát szellemi téren sem tudott méltó párjává válni férjének, ebből adódó kisebbségi komplexusát úgy próbálta elrejtetni, hogy mindig támadólag, agresszíven lépett fel párjával szemben, ha csak tehette, kritizálta és ellenkezett vele. Rudolf végül teljesen elhidegült tőle. Marie Wallersee grófnő korábbi jóslata beteljesült: „...nem kell attól tartani, hogy egy ilyen feleség mellett Rudolf mintaférj lesz.”

3. szövegrész: **A politikai élet**

A XIX. század második felének egyik fontos kérdése a nemzetiségi kérdés volt. Rudolf felkarolta a szlávok ügyét, úgy gondolta, a monarchia terjeszkedését csak a szláv lakosság együttműködésével lehet elérni. Támogatta a vallási kisebbségeket, a földreformot és az iskolarendszer átformálását is. Rudolf barátai a liberális körökből kerültek ki. Ferenc Józsefben ez félelmet váltott ki, ezért minden eszközzel megpróbálta távol tartani fiát a kormányzati ügyektől. Reprezentációs feladatokat bízott rá, és külföldi utazásokkal próbálta távol tartani az udvartól. Az ott látottak megszilárdították elképzeléseit, az arisztokráciát elmarasztalta, műveletlenséggel és semmittevéssel vádolta.

1881-ben ismerkedett meg Moritz Szeps-szel, a szabadelvű *Neues Wiener Tagblatt* főszerkesztőjével. Ő lett a hiányzó láncszem a trónörökös és a külvilág között. Ő látta el azokkal a kül-, és belpolitikai információkkal, amelyekről az apja elszigetelte. Ferenc Józsefet aggasztotta fia Franciaország iránti érdeklődése is, hiszen a hagyományos monarchikus államformát preferáló Európa fenntartással viseltetett a köz-társaság útjára lépő Franciaországgal szemben. Rudolf ellenezte a habsburg–porosz közeledést is. Ferenc József annyira veszélyesnek tartotta fia viselkedését, hogy a bécsi titkosrendőrséggel figyeltette minden lépését.

4. szövegrész: **Vetsera Mária és a tragédia**

Vetsera Mária bárókisasszony 1888-ban találkozott Rudolfal. A 17 éves lány rajongó szerelemre gyulladt a főherceg iránt. Titkos kapcsolatuk hamar kitudódott, a botrány miatt Ferenc József tűrhetetlennek tartotta ezt a viszonyt, és felszólította fiát, vessen véget neki, de ő erre nem volt hajlandó.

Rudolf megpróbálta rendezni magánéletét, és a válás mellett döntött. Levelet írt a szentszékhez, amelyben kérte a pápát, hogy érvénytelenítse házasságát. A kérelemről a császár is tudomást szerzett, aki magánkívül volt a dühtől és nagyon heves vitát folytatott fiával, röviddel a tragédia előtt. Rudolf Mayerlingbe utazott vadászni. Ide érkezett a várandós Mária is. 1889. január 30-án reggel a főherceg hűséges komornyikja és Hoyos gróf, a trónörökös barátja, találta meg a fiatal párt vérbe fagyva. A tragédia után rengeteg iratot, dokumentumot megsemmisítettek, amelyek segíthettek volna megválaszolni az esemény kapcsán felmerülő kérdéseket.

Így csak sejteni lehet, hogy valójában mi is történt azon a szörnyű éjszakán. Egyes feltételezések szerint Rudolf maga vetett véget életének, Vetsera Mária halála azonban máig tisztázatlan. A legtöbb bizonyíték mégis a kettős öngyilkosság elméletét támasztja alá, bár egyesek gyilkosságokról, mérgezésről beszélnek, politikai indokokat sem kizárva. Rudolf esetében a hivatalos vizsgálat megállapította, hogy önkézevel vetett ugyan véget életének, de ezt

zavart elmeállapotban tette, így a katolikus temetés elől elhárult minden akadály. Ugyanakkor Vetsera Máriát méltatlan körülmények között, titokban hantolták el Heiligenkreuz mellett.

Rudolf főherceg halálával kapcsolatos találgatások

Az eddig ismert verzió szerint Rudolf először pisztollyal végzett szerelmével, majd öngyilkosságot követett el. Újabban Jean Des Cars ismert francia történész fejtegetései szerint a mayerlingi kastély falai között lejátszott tragédia más megvilágítást kap. Nyílt titok volt az európai kancelláriák számára, hogy azokban az időkben az osztrák császár és Rudolf trónörökös között egyre nagyobb feszültség uralkodott mind a belpolitikát, mind a külpolitikát illetően. Rudolf 1881-ben megismerkedett a szabad-elvű *Neues Wiener Tagblatt* főszerkesztőjével, Moritz Szeps-szel. Tőle kapta azokat a kül-, és belpolitikai információkat, amelyekről apja elszigetelte. Ferenc Józsefet aggasztotta fia Franciaország iránti érdeklődése is. Rudolf ellenezte a habsburg–porosz közeledést is. Ferenc József annyira veszélyesnek tartotta fia viselkedését, hogy a bécsi titkosrendőrséggel figyeltette minden lépését. Ezért felfoghatatlan, hogy a rendőrség által figyeltetett trónörökös hogyan lehetett politikai gyilkosság áldozata. Hacsak... persze ez is csak feltevés, nem maga a császár tetette el fiát láb alól, és a fiatal lány halála csak ürügyül szolgált a merénylet eltussolásához.

Mert szemtanúk szerint „Rudolf egyedül maradt a szobájában, és arra kérte lakáját, Loscheket, hogy senkit se eressen be hozzá, »még csak a császárt se« – mondta. Loschek azt is vallotta, hogy távozása előtt a trónörökös hangokat vélt hallani az udvarban, amelyre ablakai nyíltak. A lakáj kinyitotta az ablakokat, és két árnyalakat vélt látni vadászöltözékben, amit nem talált nyugtalanítónak, mivel másnap reggelre vadászatot terveztek a kastélyban. Tehát becsukta az ablakokat.” Reggel holtan találta a trónörökösöt. Csak őt, és Rudolf állkapcsa be volt törve. E változat szerint Vetsera Mária holtteste csak később kerülhetett a kastélyba. Alibinek.

És hogy magyar vonatkozása is legyen a tragédiának: Károlyi Mihályéknak, akik szintén inkább a Franciaországgal való szövetséget szerették volna, Rudolf a szövetségesük volt. Sőt egyesek azt is bátran kijelentik, a Clemenceau-val együtt kidolgozott tervének megvalósítása révén valószínűleg elkerülhető lett volna az első világháború is. Tehát Rudolf személye megérdemli, hogy halálában is igazságot szolgáltatson neki az a magyar nép, amely iránt, akárcsak édesanyja, sosem titkolta rokonszenvét és baráti érzelmeit.

Érdekességként még egy kis titokzatosság: A mayerlingi tragédiát követően a rossz ómenű kastélyba Ferenc Ferdinánd költözött, akinek sorsa Szarajevóban teljessé vált. A háború után Trieszt visszakerült Olaszországhoz, s a kastély is új lakót kapott D'Aosta herceg személyében, aki húsz évig élt ott bántatlanul, de a második világháborúban Kenya egyik fogolytáborában fejezte be földi pályafutását. Ezt követően két angol generális vette birtokba a kastélyt, hamarosan mindketten meghaltak szívinfarktusban.

Bibliográfia

- Fisher, Richard: *Hogyan tanítsuk gyerekeinket gondolkodni?* Budapest, 2002, Műszaki Könyvkiadó.
- Jákó Katalin: Szakdolgozat. Szakirányító: Szamosközi István és Kovács Zoltán. BBTE Kolozsvár, Kézirat. 2004.
- Kovács Zoltán: Oktatás az Olvasás és írás a kritikai gondolkodás fejlesztése érdekében (RWCT) elnevezésű program alapján. In *Erdélyi Pszichológiai Szemle*. Kolozsvár, 2002/2. 211–224. o.
- Molnár László: A kritikai gondolkodás. In Csapó Benő (szerk.): *Az iskolai műveltség*. Budapest, 2002, Osiris.
- Nahalka István: *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia*. Budapest, 2002, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Steele, J. L. – Meredith, K. S. – Temple, Ch.: *A kritikai gondolkodás fejlesztése az olvasás- és íráskészségen keresztül* project. I–VIII. tankönyvek. Budapest, 1998, OSI.
- Tóth Zoltán: *A konstruktivista pedagógia lehetőségei a kémia tanításában*. Vegyész-konferencia, EMT, 2003. www.criticalthinking.org
- <http://www.geographic.hu/index.php> Horváth Tímea, 2004.január.30.
- <http://www.csillagszemek.hu/modules.php>